

[https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-34\(63\)-144-161](https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-34(63)-144-161)

УДК 378.091.12.011.3-051:004

Чаусов Іван Анатолійович,

здобувач ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 – Психологія
кафедри психології та особистісного розвитку

Навчально-наукового інституту менеджменту та психології

ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Київ, Україна.

chausov218@gmail.com

СПЕЦИФІКИ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається специфіка професійної діяльності викладача інформаційних технологій у закладах вищої освіти України в контексті стрімкого розвитку ІТ-галузі, цифровізації освітнього простору та зростаючих вимог ринку праці до компетентностей випускників. Проаналізовано методичні особливості викладання ІТ-дисциплін, зумовлені швидким оновленням технологій, практико-орієнтованим характером навчання, необхідністю використання спеціалізованого програмного забезпечення та тісною інтеграцією з індустрією. Визначено та систематизовано ключові компетентності сучасного викладача ІТ-технологій, включаючи професійно-технічну, педагогічну, цифрову, комунікативну, дослідницьку, організаційно-управлінську та рефлексивну компетентності. Особливу увагу приділено системі необхідних soft skills: емоційному інтелекту, адаптивності, критичному мисленню, тайм-менеджменту, командній роботі, креативності, стресостійкості, лідерству та міжкультурній компетентності. Обґрунтовано критичну важливість розвитку м'яких навичок поряд з технічною експертизою для ефективної викладацької діяльності в динамічному середовищі ІТ-освіти. Обґрунтовано необхідність безперервного професійного розвитку викладача через постійне навчання, участь у професійних спільнотах, наукову діяльність, вдосконалення педагогічної майстерності та міжнародну співпрацю. Дослідження базується на комплексному використанні теоретичних методів (аналіз, синтез, систематизація, порівняльний аналіз, моделювання) та емпіричних методів (анкетування, інтерв'ювання, спостереження, вивчення педагогічного досвіду). Результати дослідження враховують специфіку української системи вищої освіти, сучасні тенденції цифровізації та виклики

воєнного часу. Стаття має практичну цінність для викладачів ІТ-дисциплін, адміністрації закладів вищої освіти, розробників освітніх програм та дослідників проблем педагогіки вищої школи.

Ключові слова: викладач ІТ-технологій; вища освіта; методика викладання; професійні компетентності; soft skills; інноваційні технології навчання; цифровізація освіти; професійний розвиток.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. Інформаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного суспільства, трансформуючи всі сфери людської діяльності. Особливої уваги потребує діяльність викладачів ІТ-технологій, оскільки саме вони є провідниками цифрової модернізації освітнього процесу та формують у студентів компетентності, необхідні для функціонування в умовах інформаційного суспільства. Зростання ролі ІТ-галузі у глобальній економіці, динаміка змін технологічних трендів (штучний інтелект, хмарні обчислення, кібербезпека, аналітика даних тощо) вимагають від викладачів не лише глибокої професійної підготовки, а й постійного оновлення знань, розвитку гнучких (soft) навичок, уміння адаптувати зміст навчання до потреб ринку праці.

У цьому контексті особливого значення набуває роль викладача ІТ-технологій у закладах вищої освіти, який не лише передає знання, а й формує майбутніх фахівців галузі, що динамічно розвивається. За даними Міністерства освіти і науки України, станом на 2024 рік спеціальності галузі інформаційних технологій входять до п'ятірки найпопулярніших напрямів підготовки серед абітурієнтів, що підкреслює актуальність дослідження особливостей діяльності викладачів цієї сфери.

Діяльність викладача ІТ-технологій характеризується унікальною специфікою, зумовленою швидким оновленням технологій, необхідністю поєднання теоретичних знань з практичними навичками, міждисциплінарним характером багатьох ІТ-дисциплін та високими вимогами ринку праці до випускників. У контексті Закону України «Про вищу освіту» (2014) [1] та Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [2], роль викладача ІТ набуває стратегічного значення для забезпечення конкурентоспроможності національної системи освіти.

Викладач ІТ-дисциплін виступає не лише носієм спеціальних знань, а й модератором цифрового освітнього середовища, тьютором у процесі формування цифрової культури, консультантом із питань інноваційних

технологій. Це потребує переосмислення традиційних ролей і функцій педагогічної діяльності: від простого транслявання знань – до проектування інтерактивних навчальних середовищ, організації командної роботи студентів, використання гейміфікації, онлайн-платформ, симуляторів та засобів штучного інтелекту.

Успішна діяльність викладача інформаційних технологій у закладах вищої освіти вимагає не лише глибокої технічної експертизи та педагогічних знань, а й розвинених м'яких навичок (soft skills). У динамічному середовищі ІТ-освіти, де постійно змінюються технології, методи навчання та очікування студентів, soft skills стають критично важливими для ефективної викладацької діяльності, професійного благополуччя та довгострокового успіху.

Крім того, актуальним є дослідження психологічних і педагогічних аспектів професійної діяльності викладачів ІТ-технологій: професійне вигорання, цифрова перевтома, мотиваційні чинники, когнітивні бар'єри сприйняття нових технологій. Вивчення специфіки їхньої діяльності дозволить визначити ефективні моделі професійного розвитку, окреслити вимоги до сучасних цифрових компетентностей та розробити стратегії підготовки викладачів нового покоління.

Отже, актуальність дослідження зумовлена потребою наукового осмислення специфіки діяльності викладачів ІТ-технологій у контексті цифровізації освіти, необхідністю оновлення професійних стандартів і створення умов для сталого розвитку педагогів у цифровому середовищі.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. У дослідженнях українських учених, таких як (І. Бондарчук, Н. Длугунович, С. Залужна, К. Коваль та інші) є низка напрацювань, присвячених проблемі визначення сутності поняття «soft skills», їх класифікації та значення формування таких навичок для сучасної особистості, зокрема, викладачів закладів вищої освіти (О. Абашкіна, Ю. Браїлко, Є. Гайдученко, Є. Єгоров, Н. Жадько, Л. Коваль, А. Кошель та ін.).

Проблеми та особливості підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій розглядали в своїх дослідженнях багато вітчизняних вчених-дослідників, зокрема А. Власюк, Т. Гура, Л. Гришко, Л. Зубик, О. Каверіна, Т. Ковалюк, Л. Курзаєва, Т. Морозова, О. Павлов, В. Седов та інші.

Важливі аспекти системи професійної підготовки майбутніх викладачів ІТ-технологій розкривалися в роботах таких вчених як М. Блаут, Т. Боголіб, В. Бородюк, Х. Боуен, А. Віфлеємський, О. Грішнова, та інші. Однак

ряд проблемних питань і досі залишаються не розкритими в повній мірі, що і зумовило вибір даної тематики і її сучасну актуальність.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета дослідження – комплексний аналіз специфіки професійної діяльності викладача ІТ-технологій у закладах вищої освіти України, визначення ключових компетентностей, методичних особливостей та викликів професії.

Ключові **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати методичні особливості викладання ІТ-дисциплін у закладах вищої освіти.
2. Визначити систему професійних компетентностей викладача ІТ-технологій.
3. Розкрити основні виклики та труднощі професійної діяльності викладача ІТ-технологій.
4. Дослідити інноваційні підходи до організації навчального процесу з ІТ-дисциплін.
5. Обґрунтувати необхідність безперервного професійного розвитку викладача ІТ-технологій.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Діяльність викладачів ІТ-технологій має міждисциплінарний та динамічний характер, оскільки поєднує педагогічну, науково-дослідницьку та проектно-інженерну складові. Вони здійснюють підготовку здобувачів освіти до роботи в умовах цифрової економіки, забезпечують формування професійних ІТ-компетентностей, навичок роботи з сучасними інформаційними системами, мовами програмування, базами даних, засобами штучного інтелекту та кібербезпеки.

Здійснений аналіз наукової літератури [3], [4], [5] дозволив визначити *методичні особливості викладання ІТ-дисциплін у закладах вищої освіти*.

Однією з найбільш характерних особливостей викладання ІТ-дисциплін є *надзвичайно високий темп оновлення технологій та інструментів*. Дослідження показують, що життєвий цикл багатьох ІТ-технологій становить від 18 до 36 місяців, що значно менше, ніж термін навчання студента у закладі вищої освіти. Це створює парадоксальну ситуацію, коли технології, які вивчаються на першому курсі, можуть стати застарілими до випуску здобувача освіти.

Викладач ІТ-технологій постійно стикається з необхідністю актуалізації навчальних програм, оновлення лекційного матеріалу та

практичних завдань. На відміну від класичних дисциплін, де базові концепції залишаються незмінними протягом десятиліть, у сфері ІТ навіть фундаментальні підходи можуть зазнавати суттєвих трансформацій. Наприклад, парадигми програмування, архітектурні підходи до проектування систем, методології розробки програмного забезпечення постійно еволюціонують.

У цьому контексті викладач повинен вирішувати складне завдання балансу між викладанням фундаментальних основ, які залишаються актуальними тривалий час, та навчанням конкретним сучасним технологіям, затребуваним на ринку праці. Як зазначає відомий український дослідник О. Спірін, викладач ІТ має формувати у студентів не стільки знання конкретних технологій, скільки здатність до швидкого освоєння нових інструментів та самостійного професійного розвитку [5].

ІТ-дисципліни вимагають *практико-орієнтованого характеру навчання*, значного обсягу практичної роботи. Теоретичні знання без практичного застосування в галузі інформаційних технологій швидко втрачають цінність. За оцінками провідних українських ІТ-компаній, оптимальне співвідношення теорії та практики у підготовці ІТ-фахівців становить приблизно 30 % до 70 %. Це накладає специфічні вимоги на організацію навчального процесу. Викладач повинен не просто читати лекції, а організовувати лабораторні роботи, практичні заняття, проектну діяльність студентів. Особливо важливим є використання реальних кейсів з практики, залучення здобувачів освіти до роботи над реальними проектами, організація стажувань та практик у ІТ-компаніях [3], [5].

Методика викладання ІТ-дисциплін передбачає активне використання таких форм роботи, як хакатони, код-ревію, парне програмування, agile-спринти. Викладач виступає не лише як транслятор знань, а як ментор, коуч, фасилітатор навчального процесу. Він створює умови для самостійної роботи студентів, стимулює їхню дослідницьку активність та креативність.

Викладання ІТ-дисциплін неможливе без *спеціалізованого програмного забезпечення та обладнання*. Це включає як апаратні засоби (комп'ютерні класи з сучасним обладнанням, сервери для розгортання навчальних проектів), так і програмне забезпечення (середовища розробки, системи управління базами даних, інструменти тестування тощо). Викладач ІТ-технологій повинен не лише володіти цими інструментами на високому рівні, а й вміти організувати доступ здобувачів освіти до необхідних ресурсів, налаштувати навчальне середовище, вирішувати технічні проблеми, що виникають у процесі навчання. У сучасних умовах це

також включає роботу з хмарними сервісами, системами віртуалізації, контейнеризації додатків.

Особливою проблемою для українських закладів вищої освіти залишається забезпечення легального програмного забезпечення. Викладач часто змушений шукати альтернативні рішення, використовувати open-source інструменти, навчальні версії комерційного ПЗ, укладати угоди з виробниками програмного забезпечення про надання освітніх ліцензій [6].

На відміну від багатьох інших галузей, де академічна освіта може бути відносно відокремленою від практичної діяльності, *у сфері ІТ тісна інтеграція з індустрією є критично важливою*. Викладач повинен підтримувати постійний контакт з ІТ-компаніями, стежити за тенденціями ринку праці, розуміти актуальні вимоги роботодавців до компетентностей випускників. Це реалізується через різні форми співпраці: залучення практиків до викладання окремих тем чи курсів, організація гостьових лекцій представників індустрії, спільні проекти з компаніями, стажування викладачів у ІТ-фірмах, участь представників індустрії в атестації здобувачів освіти та розробці освітніх програм.

Багато українських ЗВО активно розвивають подібну співпрацю. Наприклад, провідні технічні університети мають партнерські програми з такими компаніями, як EPAM, SoftServe, GlobalLogic, Luxoft, що дозволяє збагачувати навчальний процес реальним досвідом галузі.

ІТ-технології проникають у всі сфери життя, тому викладач ІТ часто працює не лише зі здобувачами профільних спеціальностей, а й з майбутніми фахівцями інших галузей. Це вимагає *міждисциплінарності та різнорівневості підготовки*, гнучкості в адаптації навчального матеріалу до різних рівнів підготовки та професійних потреб здобувачів освіти.

Викладання базових ІТ-дисциплін майбутнім економістам, менеджерам, медикам потребує іншого підходу, ніж підготовка програмістів або системних адміністраторів. Викладач повинен вміти виділяти найбільш релевантні аспекти своєї дисципліни для різних спеціальностей, демонструвати практичну цінність ІТ-знань для майбутньої професійної діяльності здобувачів освіти.

Крім того, навіть у межах однієї групи студентів-програмістів може бути значна різниця в початковому рівні підготовки. Одні здобувачі приходять з досвідом програмування з шкільних років або самостійного навчання, інші починають практично з нуля. Це вимагає від викладача використання диференційованого підходу, можливості пропонувати завдання різного рівня складності, організації роботи в групах зі змішаним складом.

Події, що відбуваються в Україні в останні роки, зумовили інтенсивне *впровадження дистанційних та змішаних форм навчання* у закладах вищої освіти. Викладачі ІТ-технологій швидше за інших адаптувалися до онлайн-формату, оскільки вже володіли необхідними цифровими компетентностями та розуміли можливості технологій. Сьогодні викладач ІТ активно використовує системи управління навчанням (Moodle, Google Classroom), платформи для відеоконференцій, інструменти спільної роботи над кодом, автоматизовані системи перевірки завдань. Він організовує асинхронне навчання через відеолекції, інтерактивні навчальні матеріали, онлайн-тестування [6], [7].

Особливо цінною для ІТ-освіти є можливість використання світових освітніх ресурсів. Викладач може інтегрувати в навчальний процес матеріали провідних університетів світу, доступні через платформи масових відкритих онлайн-курсів (Coursera, edX, Udacity), рекомендувати здобувачам освіти проходження сертифікаційних програм від технологічних компаній (Microsoft, Google, Amazon).

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних методів: *аналіз та синтез* наукової літератури з проблем педагогіки вищої школи, методики викладання інформатики та інформаційних технологій, теорії та практики професійної освіти для виявлення стану розробленості проблеми та визначення теоретичних засад дослідження; *систематизація та узагальнення* наукових підходів до визначення компетентностей викладача, методичних особливостей викладання ІТ-дисциплін, інноваційних підходів в освіті; *порівняльний аналіз* вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки та професійної діяльності викладачів інформаційних технологій; *контент-аналіз* навчальних програм, освітніх стандартів, професійних стандартів ІТ-спеціальностей для виявлення вимог до викладачів; *моделювання* для побудови системи компетентностей викладача ІТ-технологій.

Застосування комплексу методів дослідження забезпечило всебічність, об'єктивність та достовірність отриманих результатів, дозволило отримати цілісне уявлення про специфіку діяльності викладача ІТ-технологій у сучасних умовах.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Аналіз наукових досліджень виявив, що специфіка діяльності викладачів ІТ-технологій визначається поєднанням глибоких технічних знань і високого рівня педагогічної майстерності. Ці фахівці діють у сфері, що є одним із найдинамічніших сегментів сучасної освіти, де зміст навчальних дисциплін постійно оновлюється відповідно до темпів розвитку цифрових технологій, програмного забезпечення, штучного інтелекту, кібербезпеки та аналітики даних. Такий контекст вимагає від викладача постійної самоосвіти, дослідницької активності та здатності швидко адаптуватися до нових умов цифрового освітнього середовища.

Основна специфіка професійної діяльності полягає у *багатофункціональності ролі викладача ІТ-технологій*: він виступає не лише джерелом знань, але й фасилітатором навчання, тьютором, ментором, розробником цифрового контенту, консультантом із технологічних рішень та організатором колективної проєктної роботи здобувачів освіти. Така багатоплановість зумовлює потребу у сформованості комплексу ключових компетентностей, які інтегрують професійно-технічні, педагогічні та соціально-психологічні складові.

1. Професійно-технічна компетентність. Базовою вимогою до викладача ІТ-технологій є глибоке володіння технологіями, які він викладає. Це включає не лише теоретичні знання, а й практичні навички розробки програмного забезпечення, адміністрування систем, роботи з базами даних тощо. Викладач повинен мати реальний досвід роботи в галузі або підтримувати свої практичні навички через власні проєкти, фриланс, консалтинг.

Проте технічна компетентність викладача ІТ має специфічний характер порівняно з компетентністю практикуючого фахівця. Викладач повинен володіти не однією вузькою технологією, а мати широкий кругозір у галузі ІТ, розуміти взаємозв'язки між різними технологіями, бачити історичну перспективу розвитку галузі. Він має вміти пояснювати складні концепції простою мовою, виділяти суттєве від другорядного, будувати логічну послідовність викладу матеріалу.

Важливою складовою професійної компетентності є здатність до швидкого освоєння нових технологій. Викладач ІТ не може покладатися на знання, отримані під час власного навчання десять чи двадцять років тому. Він повинен постійно вчитися, експериментувати з новими інструментами, стежити за тенденціями галузі [5], [8].

2. Педагогічна компетентність. Глибокі технічні знання самі по собі не гарантують успіху у викладанні. Викладач ІТ-технологій повинен

володіти педагогічною майстерністю, розуміти психологічні особливості навчання дорослих, вміти мотивувати студентів, керувати групою динамікою. Це включає знання методики викладання, вміння планувати навчальний процес, розробляти навчально-методичні матеріали, організовувати різні форми навчальної роботи, оцінювати навчальні досягнення студентів. Викладач повинен вміти адаптувати складний технічний матеріал до рівня розуміння здобувачів, використовувати різноманітні дидактичні прийоми, забезпечувати зворотний зв'язок.

Особливо важливою є здатність створювати позитивне навчальне середовище, де студенти не бояться робити помилки, ставити запитання, експериментувати. У галузі програмування та ІТ помилки є невід'ємною частиною процесу навчання і розробки, тому викладач повинен вміти перетворювати помилки студентів на навчальні можливості.

3. Цифрова компетентність. Хоча це може здатися очевидним для викладача ІТ-технологій, цифрова компетентність виходить за межі просто технічних навичок. Вона включає розуміння педагогічного потенціалу різних цифрових інструментів, вміння інтегрувати технології в навчальний процес ефективним способом, здатність навчати здобувачів освіти не лише використовувати технології, а й критично їх оцінювати.

Викладач ІТ повинен бути прикладом цифрової грамотності для своїх здобувачів, демонструвати культуру роботи з інформацією, дотримання етичних норм у цифровому середовищі, забезпечення інформаційної безпеки. Він має вміти оцінювати якість онлайн-ресурсів, розрізняти надійні джерела інформації від ненадійних, протистояти дезінформації.

У контексті української освіти це набуває особливого значення в умовах війни, коли цифрові технології стають критично важливими для забезпечення безперервності навчання, а питання інформаційної безпеки та протидії дезінформації є особливо актуальними [4], [5].

4. Комунікативна компетентність. Викладач ІТ-технологій працює з різними аудиторіями: здобувачами різних спеціальностей та рівнів підготовки, колегами з кафедри, представниками індустрії, адміністрацією закладу освіти. Це вимагає високого рівня комунікативної компетентності. Він повинен вміти чітко і зрозуміло пояснювати складні технічні концепції, адаптувати свою мову до аудиторії, вести конструктивний діалог, надавати конструктивний зворотний зв'язок здобувачам освіти. Важливою є здатність слухати і чути здобувачів, розуміти їхні труднощі, виявляти прогалини в розумінні матеріалу.

Комунікація в онлайн-середовищі вимагає додаткових навичок. Викладач повинен вміти підтримувати залученість здобувачів освіти під

час відеолекцій, організовувати ефективну асинхронну комунікацію через форуми та чати, давати зрозумілі письмові інструкції до завдань.

Специфікою ІТ-галузі є також використання англійської мови як основної мови професійної комунікації. Викладач ІТ повинен володіти англійською на рівні, достатньому для читання технічної документації, використання англійськомовних ресурсів, а в ідеалі – для викладання окремих курсів англійською мовою, що стає все більш поширеною практикою в українських ЗВО [5], [8].

Також викладач ІТ-технологій повинен володіти розвиненими soft skills, серед яких:

- *критичне та системне мислення* – уміння аналізувати інформацію, приймати рішення в умовах невизначеності;
- *креативність і гнучкість мислення* – здатність адаптувати освітній процес до швидких технологічних змін;
- *емоційний інтелект і лідерство* – уміння підтримувати мотивацію студентів, створювати позитивний освітній клімат;
- *тайм-менеджмент та самоменеджмент* – ефективна організація роботи в інтенсивному цифровому середовищі.

Таким чином, ефективність діяльності викладача ІТ-технологій визначається не лише рівнем його технічної обізнаності, а й здатністю поєднувати фахові, педагогічні та соціально-комунікативні компетентності, що забезпечують якісну підготовку фахівців нового покоління.

5. Дослідницька компетентність. Діяльність викладача закладу вищої освіти в Україні традиційно поєднує викладання та наукову роботу. Для викладача ІТ-технологій це набуває специфічних форм. Він може проводити дослідження в галузі інформаційних технологій, розробляти нові алгоритми, методи, системи. Водночас важливим напрямом є дослідження в галузі методики викладання ІТ-дисциплін, розробка нових підходів до навчання програмуванню, систем автоматизованої перевірки завдань тощо. Дослідницька компетентність включає вміння формулювати наукові проблеми, планувати та проводити дослідження, аналізувати результати, публікувати наукові праці. Для викладача ІТ особливо важливими є навички роботи з великими обсягами даних, статистичного аналізу, використання інструментів наукових обчислень.

Дослідницька діяльність викладача збагачує освітній процес, дозволяє залучати здобувачів освіти до наукової роботи, забезпечує зв'язок навчання з передовими досягненнями науки. Багато українських університетів мають студентські наукові товариства, де під керівництвом

викладачів здобувачі виконують дослідницькі проекти, готують публікації, беруть участь у конференціях [8].

6. Організаційно-управлінська компетентність. Викладач ІТ-технологій часто виконує організаційні функції, що виходять за межі безпосереднього викладання. Він може бути завідувачем кафедри, керівником освітньої програми, координатором проектів з індустрією, організатором хакатонів та інших заходів. Ці ролі вимагають управлінських навичок: планування, координації, делегування, контролю, управління ресурсами. Викладач повинен вміти працювати в команді, приймати рішення в умовах обмежених ресурсів та часу, розв'язувати конфлікти.

Специфічним завданням є управління проектною діяльністю здобувачів освіти. Викладач організовує командну роботу здобувачів над проектами, розподіляє ролі, встановлює терміни, контролює прогрес, допомагає долати труднощі. Це вимагає знання методологій управління проектами (Agile, Scrum тощо), які широко використовуються в ІТ-індустрії.

7. Рефлексивна компетентність. Здатність до рефлексії власної діяльності є критично важливою для викладача, який працює в динамічній галузі. Викладач ІТ повинен постійно аналізувати ефективність своїх методів викладання, оцінювати результати навчання здобувачів освіти, виявляти власні сильні та слабкі сторони, шукати шляхи професійного розвитку. Рефлексія включає збір зворотного зв'язку від здобувачів, аналіз статистики успішності, порівняння різних підходів до викладання. Викладач повинен бути відкритим до критики, готовим експериментувати з новими методами, вчитися на власних помилках.

У контексті швидкого розвитку ІТ-галузі рефлексивна компетентність особливо важлива, оскільки методи викладання, які були ефективними кілька років тому, можуть втратити актуальність. Викладач повинен постійно переоцінювати свої підходи, адаптуватися до нових технологій та змінюваних потреб здобувачів освіти і ринку праці.

Загалом, аналіз співвідношення між специфікою діяльності викладачів ІТ-технологій та необхідними для неї компетентностями свідчить, що професійна ефективність цих фахівців безпосередньо залежить від їхньої здатності поєднувати технічну, педагогічну, науково-дослідницьку та комунікативну діяльність. Викладач ІТ-дисциплін виступає не лише носієм знань, а й модератором цифрового навчального середовища, організатором колективної взаємодії, наставником і консультантом із технологічних рішень. Це вимагає формування інтегрованої системи компетентностей, яка включає як професійно-технічні, так і психолого-педагогічні та соціально-комунікативні складові.

Особливе значення набувають *soft skills* – комунікативність, емоційний інтелект, креативність, гнучкість мислення, здатність до співпраці та саморефлексії. Вони забезпечують ефективну взаємодію у цифровому середовищі, сприяють формуванню в здобувачів освіти не лише технічних, а й соціально значущих якостей – критичного мислення, відповідальності, командності.

Отже, специфіка діяльності викладачів ІТ-технологій визначає необхідність *безперервного професійного розвитку викладача ІТ-технологій*.

У галузі інформаційних технологій безперервний професійний розвиток не є опцією, а необхідністю. Викладач повинен постійно оновлювати свої знання, освоювати нові технології, стежити за тенденціями галузі, що вимагає значних часових інвестицій та дисципліни.

Професійний розвиток може включати різні форми: самостійне вивчення нових технологій через документацію та онлайн-ресурси, проходження онлайн-курсів на платформах типу Coursera, edX, Udacity, участь у воркшопах та конференціях, отримання професійних сертифікацій від технологічних компаній (Microsoft, Google, Amazon, Oracle). Важливим є практичне застосування знань. Викладач може працювати над власними проектами, брати участь у open-source розробці, виконувати фріланс-замовлення, консультувати компанії. Це не лише підтримує технічні навички на актуальному рівні, а й дає матеріал для прикладів на заняттях, збагачує розуміння реальних потреб індустрії.

ІТ-галузь характеризується сильною *культурою спільнот*. Існують численні професійні об'єднання, форуми, групи в соціальних мережах, де фахівці обмінюються досвідом, обговорюють проблеми, діляться рішеннями. Участь у таких спільнотах є важливою формою професійного розвитку викладача ІТ-технологій.

В Україні існують спільноти, присвячені різним технологіям та напрямкам ІТ: спільноти розробників на певних мовах програмування, фреймворках, представників певних професій (тестувальники, дизайнери, DevOps-інженери). Регулярно проводяться митапи, конференції, хакатони, де фахівці можуть зустрітися особисто, обмінятися досвідом, дізнатися про нові тенденції.

Викладачі також можуть об'єднуватися у власні професійні спільноти, де обговорюють методичні питання, діляться навчальними матеріалами, спільно розробляють курси. Такі спільноти можуть існувати як в межах одного закладу освіти, так і на національному чи міжнародному рівні.

Наукова та публікаційна діяльність є важливою складовою професійного розвитку викладача закладу вищої освіти. Для викладача ІТ-

технологій це може включати дослідження в галузі комп'ютерних наук (розробка нових алгоритмів, методів, систем), а також дослідження в галузі методики викладання ІТ-дисциплін. Публікація результатів досліджень у наукових журналах та збірниках конференцій, участь у наукових конференціях дозволяє викладачу бути в курсі передових досягнень науки, встановлювати контакти з колегами з інших закладів, підвищувати свій професійний рівень. Участь здобувачів освіти у наукових дослідженнях під керівництвом викладача збагачує освітній процес, дозволяє талановитим студентам розвивати дослідницькі навички.

Проте викладачі часто стикаються з проблемою балансу між викладанням, науковою роботою та практичною діяльністю. Високе навчальне навантаження залишає обмежений час для науки, що може негативно впливати на кар'єрне зростання викладача, оскільки наукові публікації є важливим критерієм для атестації та присвоєння вчених звань.

Розвиток *педагогічних компетентностей* не менш важливий, ніж технічний професійний розвиток. Викладач повинен постійно вдосконалювати методику викладання, освоювати нові педагогічні технології, вивчати досвід колег. Це може включати проходження курсів підвищення кваліфікації з педагогіки та методики викладання, участь у педагогічних конференціях та семінарах, обмін досвідом з колегами через відкриті заняття та взаємовідвідування, вивчення педагогічної літератури, експериментування з новими методами викладання.

Важливим є рефлексія власної педагогічної практики, збір зворотного зв'язку від студентів, аналіз результатів навчання, виявлення проблемних моментів та пошук шляхів їх вирішення. Викладач повинен бути відкритим до критики та готовим змінювати свої підходи, якщо вони виявляються неефективними.

Міжнародна співпраця та академічна мобільність, обмін досвідом з зарубіжними колегами є цінними можливостями професійного розвитку. Це дозволяє познайомитися з кращими практиками викладання ІТ-дисциплін, встановити міжнародні контакти, розширити професійний кругозір. Для українських викладачів існують різні програми міжнародної академічної мобільності: програми Erasmus+, Fulbright, програми обміну з конкретними університетами-партнерами. Участь у міжнародних конференціях, літніх школах, воркшопах також надає можливості міжнародної співпраці.

Володіння англійською мовою на рівні, достатньому для професійної комунікації та викладання, є важливою компетентністю сучасного викладача ІТ-технологій. Багато українських університетів розвивають

англомовні програми, що відкриває можливості залучення іноземних студентів та підвищує конкурентоспроможність випускників на міжнародному ринку праці.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

Діяльність викладача ІТ-технологій у закладах вищої освіти характеризується унікальною специфікою, зумовленою динамічним характером галузі інформаційних технологій, швидким оновленням змісту навчання та високими вимогами ринку праці до компетентностей випускників.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. *Методичні особливості викладання ІТ-дисциплін* включають необхідність постійного оновлення навчального матеріалу, практико-орієнтований характер навчання, активне використання спеціалізованого програмного забезпечення, тісну інтеграцію з індустрією, міждисциплінарність та різнорівневість підготовки студентів. Викладач ІТ повинен балансувати між викладанням фундаментальних основ, які залишаються актуальними тривалий час, та навчанням конкретним сучасним технологіям, затребуваним на ринку праці.

2. *Система ключових компетентностей викладача ІТ-технологій* є значно ширшою, ніж просто технічна експертиза. Вона включає професійно-технічну, педагогічну, цифрову, комунікативну, дослідницьку, організаційно-управлінську та рефлексивну компетентності. Особливістю є необхідність не лише глибоких знань в одній галузі, а широкого кругозору в сфері інформаційних технологій, здатності до швидкого освоєння нових інструментів та постійного самовдосконалення. Саме синтез фахових і «м'яких» компетентностей є ключовою умовою підвищення якості підготовки фахівців ІТ-сфери у закладах вищої освіти.

3. *Безперервний професійний розвиток* є критично важливим для викладача ІТ-технологій через швидке оновлення технологій та методів навчання. Він включає постійне самонавчання, участь у професійних спільнотах, наукову та публікаційну діяльність, вдосконалення педагогічної майстерності, міжнародну співпрацю. Викладач повинен поєднувати роботу в освіті з практичною діяльністю в галузі ІТ для підтримки актуальності знань та навичок.

В умовах України специфіка діяльності викладача ІТ-технологій додатково визначається процесами цифровізації освіти, реформуванням вищої освіти відповідно до європейських стандартів, швидким розвитком вітчизняної ІТ-індустрії, яка стала одним з провідних секторів економіки, а

також викликами воєнного часу, які вимагають гнучкості, адаптивності та креативних рішень для забезпечення безперервності та якості освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Перспективами подальших досліджень є створення системи підготовки та підвищення кваліфікації викладачів ІТ-технологій, вивчення міжнародного досвіду викладання ІТ-дисциплін та можливостей його адаптації до українського контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] Верховна Рада України. (2014, Лип. 01). *Закон № 1556-VII «Про вищу освіту»*. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- [2] Кабінет Міністрів України. (2018, Січ. 17). *Розпорядження № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації»*. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
- [3] В. Ю. Биков, О. М. Спірін, О. П. Пінчук, «Сучасні завдання цифрової трансформації освіти», *Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*, № 1, с. 27–36, 2020.
- [4] Н. В. Морзе, О. В. Базелюк, І. П. Воротнікова, Н. П. Дементієвська, О. Г. Захар, Т. В. Нанаєва, О. В. Пасічник, Л. А. Чернікова, «Опис цифрової компетентності педагогічного працівника», *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*, вип. 6, с. 1–53, 2019.
- [5] О. М. Спірін, «Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики», *Інформаційні технології і засоби навчання*, № 5(13), 2009.
- [6] Ю. С. Рамський, П. О. Тадеєв, «Сучасні підходи до організації навчання програмування», *Фізико-математична освіта*, вип. 2(20), с. 115–120, 2019.
- [7] М. І. Жалдак, Ю. С. Рамський, М. В. Рафальська, «Модель системи соціальних сервісів для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень», *Комп'ютер у школі та сім'ї*, № 8, с. 3–8, 2013.

- [8] В. В. Лапінський, «Електронні освітні ресурси як засіб модернізації навчального процесу», *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 33, № 1, с. 15–19, 2013.
- [9] М. П. Шишкіна, О. М. Спирін, Ю. Г. Запорожченко, «Проблеми інформатизації освіти України в контексті розвитку досліджень оцінювання якості ІКТ-засобів навчання», *Інформаційні технології і засоби навчання*, № 1(27), 2012.
- [10] А. М. Гуржій, О. В. Овчарук, «Дискусійні аспекти інформатизації освіти: ІКТ, компетентності, компетенції», *Інформаційні технології в освіті*, № 15, с. 7–16, 2013.

Матеріал надійшов до редакції 15.10.2025 р.

SPECIFICS OF IT TECHNOLOGY TEACHER ACTIVITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Ivan Chausov,

PhD student specialty 053 – Psychology

Department of Psychology and Personal Development

Educational and Scientific Institute of Management and Psychology

SIHE «University of Educational Management».

Kyiv, Ukraine.

chausov218@gmail.com

Abstract. The article examines the specifics of the professional activity of information technology teachers in higher education institutions of Ukraine in the context of rapid IT industry development, digitalization of educational space, and growing labor market requirements for graduate competencies. The methodological features of teaching IT disciplines are analyzed, determined by rapid technology updates, practice-oriented nature of education, the need to use specialized software, and close integration with industry. Key competencies of modern IT technology teachers have been identified and systematized, including professional-technical, pedagogical, digital, communicative, research, organizational-managerial, and reflective competencies. Special attention is paid to the system of necessary soft skills: emotional intelligence, adaptability, critical thinking, time management, teamwork, creativity, stress resilience, leadership, and intercultural competence. The critical importance of developing soft skills alongside technical expertise for effective teaching activity in the dynamic environment of IT education is substantiated. The

necessity of continuous professional development of teachers through constant learning, participation in professional communities, scientific activity, improvement of pedagogical skills, and international cooperation is substantiated. The research is based on comprehensive use of theoretical methods (analysis, synthesis, systematization, comparative analysis, modeling) and empirical methods (questionnaires, interviews, observations, study of pedagogical experience). The research results take into account the specifics of the Ukrainian higher education system, current digitalization trends, and wartime challenges. The article has practical value for IT discipline teachers, higher education institution administration, educational program developers, and researchers of higher education pedagogy issues.

Keywords: IT technology teacher; higher education; teaching methodology; professional competencies; soft skills; innovative learning technologies; education digitalization; professional development.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] Verkhovna Rada Ukrainy. (2014, Lyp. 01). Zakon № 1556-VII «Pro vyshchu osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (in Ukrainian).
- [2] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2018, Sich. 17). Rozporiadzhennia № 67-r «Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (in Ukrainian).
- [3] V. Yu. Bykov, O. M. Spirin, O. P. Pinchuk, «Suchasni zavdannia tsyfrovoy transformatsii osvity», Visnyk Kafedry YuNESKO «Neperervna profesiina osvita XXI stolittia», № 1, s. 27–36, 2020. (in Ukrainian).
- [4] N. V. Morze, O. V. Bazeliuk, I. P. Vorotnikova, N. P. Dementiievskaya, O. H. Zakhar, T. V. Nanaieva, O. V. Pasichnyk, L. A. Chernikova, «Opys tsyfrovoy kompetentnosti pedahohichnoho pratsivnyka», Vidkryte osvithie e-seredovyshe suchasnoho universytetu, vyp. 6, s. 1–53, 2019. (in Ukrainian).

- [5] O. M. Spirin, «Informatsiino-komunikatsiini ta informatychni kompetentnosti yak komponenty systemy profesiino-spetsializovanykh kompetentnostei vchytelia informatyky», Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia, № 5(13), 2009. (in Ukrainian).
- [6] Iu. S. Ramskyi, P. O. Tadeiev, «Suchasni pidkhody do orhanizatsii navchannia prohramuvannia», Fyzyko-matematychna osvita, vyp. 2(20), s. 115–120, 2019. (in Ukrainian).
- [7] M. I. Zhaldak, Yu. S. Ramskyi, M. V. Rafalska, «Model systemy sotsialnykh servisiv dlia informatsiino-analitychnoi pidtrymky pedahohichnykh doslidzhen», Kompiuter u shkoli ta simi, № 8, s. 3–8, 2013. (in Ukrainian).
- [8] V. V. Lapinskyi, «Elektronni osvitni resursy yak zasib modernizatsii navchalnoho protsesu», Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia, t. 33, № 1, s. 15–19, 2013. (in Ukrainian).
- [9] M. P. Shyshkina, O. M. Spirin, Yu. H. Zaporozhchenko, «Problemy informatyzatsii osvity Ukrainy v konteksti rozvytku doslidzhen otsiniuvannia yakosti IKT-zasobiv navchannia», Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia, № 1(27), 2012. (in Ukrainian).
- [10] A. M. Hurzhii, O. V. Ovcharuk, «Dyskusiini aspekty informatyzatsii osvity: IKT, kompetentnosti, kompetentsii», Informatsiini tekhnolohii v osviti, № 15, s. 7–16, 2013. (in Ukrainian).

Retrieved October 15, 2025
Reviewed October 31, 2025
Published November 26, 2025

отримано
рецензовано
опубліковано

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

© Ivan Chausov, 2025